

PEYZAJ MİMARLIĞINDA RENK OLGUSU

[Araştırma Makalesi / Research Article]

Mahire ÖZÇALIK*

Şeyma ESKİSARILI**

Geliş Tarihi: 27.09.2019

Kabul Tarihi: 15.12.2019

Özet

Renk türlerinin insanlar üzerinde göz ardı edilemeyecek düzeyde psikolojik ve görsel etkileri vardır. Hatta tasarım öğeleri arasında en etkili unsurlardandır. Peyzaj tasarımlarında da renk öğesi, tasarım açısından muhakkak değerlerindirilmesi gereken bir etkidir. Duyularımıza karşı daha yakın ve etkili olan renk olgusu, diğer öğelere karşı tepki göstermeyen insanlar tarafından bile algılanır.

Genel manada renk, doğrudan doğruya ruhumuzu etkileyen bir unsurdur. Ruhun yarattığı titreşimler sayesinde insanları iç dünyaya doğru yönlendirir. İçimizdeki kendi zevklerimize has estetik ve uyum isteklerimizin renklerle doyması mümkündür. Renkler tek başına bir öğeyi izah edemeyebilir; ancak bir duygu ve düşüncüyü ifade etmeye yeterlidir.

İnsanoğlu daima çevre ve doğa ile etkileşim halindedir. Bu kapsamda insanın psikolojik, fiziksel ve biyolojik anlamdaki ihtiyaçlarının en iyi şekilde karşılanması gerekmektedir. Bu noktada görev, tasarımcılara düşmektedir. Bu çalışma ile peyzaj mimarlığında renk olgusunun yeri, önemi, renk türleri ve psikolojik etkileri, peyzaj tasarımlarında kullanım ilkeleri gibi başlıklara genel hatlarıyla değinilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Renk, Peyzajda Renk Kullanımı, Rengin Etkisi.

COLOR PHENOMENON IN LANDSCAPE ARCHITECTURE

Abstract

Color types have psychological and visual effects on people that cannot be ignored. It is even one of the most effective elements of design. The color element in landscape designs is a factor that must be evaluated in terms of design. The phenomenon of color, which is closer and more effective to our senses, is perceived even by people who do not react to other elements.

In general, color is an element that directly affects our soul. Through the vibrations it creates spiritually, it directs people towards the inner world. It is possible to satisfy our own tastes with aesthetics and colors. Colors alone may not explain an element; but it is enough to express a feeling and thought.

Human beings always interact with the environment and nature. In this context, the psychological, physical and biological needs of human beings should be met in the best way. At this point, the task falls to the designers. In this study, the place, importance, color types and psychological effects of color phenomenon in landscape architecture and the principles of use in landscape design are discussed in general terms.

Keywords: Color, Use of Color in Landscape, Effect of Color.

* Dr. Öğr. Üyesi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Orman Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, e-posta: mahira.me@gmail.com

Orcid: 0000-0002-6420-4358

** Yüksek Peyzaj Mimarı, e-posta: seymaeskisarili@gmail.com

Orcid: 0000-0001-6390-5358

Giriş

Çok eski zamanlardan bu yana insanların önemle üzerinde durmuş olduğu bir olgu olan renk, psikologlar tarafından insan ruhuna ne gibi etkisi olduğu araştırılırken, fizikçiler tarafından ışık olarak incelenir ve estetik açıdan ve mimari bütünün bir parçası olarak da tasarımcılar tarafından ele alınır. Renk, ışığın cisimler üzerine ışığın çarpıp, yansıyan ışınların beynimizde oluşturduğu etkisel ifadedir. Yani renkler ışık ve insan gözüyle var olan bir olgudur. Renklerin bir mekân tanımlanırken üstlendiği biçimsel rolleri dışında, o mekânın psikolojik açıdan farklı algılanmasına neden olan rolleri de vardır. Renkler ile objeleri daha sıcak ya da soğuk, daha ağır ya da hafif, daha uzak ya da yakın görmek mümkün olur. Ayrıca objeleri kişilik kazandırıp tanımlar, yönlendirir ve uyarır (Alakuş, 2009: 7).

Renkler, görsel algıda tasarım öğeleri içerisinde en etkili olan faktörlerdendir. Duyulara yakinen ve etkili olarak seslenir. Belli bir kompozisyonda diğer öğelere tepki vermeyen insanlar dahi, uygun renk düzenleri karşısında etkilenirler. Bununla beraber renk, sadece canlı-cansız malzeme ve nesnelere bir özelliği veya psikolojik etkiler uyandıran bir öğe olmayıp, yansıyan ışığın rengine göre yüzey ve nesnelere renginin belirlenerek algılanmasını sağlar. Bu sebeple renk, ışığın ayrılmaz bir parçası ve özelliğidir. Öznel olarak bir duyu ögesi, nesnel olarak da bu duyu ögesini doğuran ışık uyarıları şeklinde tanımlanabilir (Altınçekiç, 2000; Ünver, 2000: 2).

Kişi, zaman ve mekâna göre değişen güzellik kavramını, var olduğundan beri tartışan insanın bu arayışları estetik biliminin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Estetik bilimi de insanın zamanla çevresini güzelleştirme isteğinden yola çıkarak çevre estetiği kavramını oluşturmuştur. Tasarımcılar, görsel yönü olan tüm planlama etkinliklerinde olduğu gibi çevre estetiğini ön planda tutmalıdır. Çevreye dair estetik düşüncesi; tasarımın iç gelişimi, bilimsel ve teknik gelişiminin tasarıma yansması, kullanıcıların ve tasarımcıların beklentileri özenle ve dikkatle incelenmelidir (Gündoğdu, 1999: 21).

Rengin bilinçli kullanımı kültürel peyzajda çok çarpıcı görüntüler oluşturmaktadır. Peyzaj mimarı, ressamın tuval üzerinde yapmaya çalıştığını düşünerek doğaya yansıtılabilmelidir. Renkler tasarımı güçlendirerek kabullendirir ve alışıla gelmişlik duygusunu oluşturur. Mekânın üç boyutlu hali renk ve ışıklarla çok rahat algılanır. Tasarım bileşeni olarak bir sistem içerisinde renklerin kullanımı, anlaşılabilirliğin ortak ifadesi olarak yorumlanabilir. Renkler ile istenmeyen etkiler gizlenir ya da hoşça giden bir görüntü ön plana çıkarılabilir (Uzun, 1998: 30).

Peyzaj tasarımındaki renk unsuru, yalnızca bitki materyaline ilişkin bir tasarım ögesi olmayıp, tasarımı tamamlayan pek çok cansız veya yapısal elemanlarda (su, toprak, kayalar, duvar ve döşeme yüzeyleri, donatı elemanları vb.) temayı oluşturan temel özelliklerdir. Renk uyumu, bu temel elemanlarla birlikte gerçekleştirildiğinde doğru ve olumlu etkiler yaratılmış olacaktır (Altınçekiç, 2000: 4).

İnsanlık tarihinin her evresinde renkler ile karşılaşılmaktadır. Eski çağlardan bugüne dek insanlar doğanın renkleri karşısında hayranlık duymuşlar, ilkel insanlar dönemine göre zor olmasına karşın mağara duvarlarına renkli resimler çizmişlerdir. İnsanlar için kolaylıkla algılanan ve değerlendirilen bir kavram olan renkler, sahip oldukları özellikler ve insanlar üzerindeki güçlü etkileri sebebi ile yaşamın her alanında olmuşlardır. Bilimsel olarak her alanda etkisi kanıtlanan renklerin, günümüzde her alanda karşılığı görülmektedir. Renklerin sahip oldukları etkiler mekânlarda bilinçli olarak, bireyleri bazen dinlendirmek bazen acıktırmak veya alışveriş dürtüsünü tetikleme gibi nedenler için kullanılır. Toplumlar yaşamın her zerrisinde rengi derin bir şekilde yaşamaktadırlar; mimarilerde, kilimlerde, kıyafetlerde, tablolarında, kumaşlarda, belli anlamları olan sembollerde bile bunu görmekteyiz. Örneğin Mısırlıların bıraktıkları yapılarla ağırlıklı

olarak sarı, kırmızı, mavi renkler görülmektedir. Yunan mimarisinde de sarı, kırmızı, maviyi görmekteyiz. Bunlara ek olarak mermerin beyazlığını, sarı ve beyaz yaldız ekleyerek renklerin etkisini arttırmışlardır. Mezopotamya'nın eski toplumlarından olan Babil uygarlığı döneminden kalma kalıntıların incelemelerinde, altın yaldız ve turkuaz renklerin tercih edildiği görülmüştür (Atik, 2019; Alici, 2019: 66).

Renkler, insanların fiziksel ve zihinsel dünyasını etkileme gücüne de sahiptirler. Bu sebeple renkleri sadece yapısal olarak değil, psikolojik olarak da incelemek gerekir. Bazı renkler iç daraltıcı, sıkıcı bulunduğu gibi bazı renkler ferahlatıcı ve genişlik hissi verir. Renkler sıcak-soğuk, durgun-hareketli, yapıcı-yıkıcı veya itici-çekici gibi etkilere sahip olabilmektedirler (Çetinbaş, 2012: 33).

Her insan farklı renklerle karşılaştığında karmaşık tepkiler verebilir. Bundan ötürü renk psikolojisi yeni ve şaşırtıcı sonuçlara varmıştır. En eski sanatlarda olduğu gibi insanlık tarihinin bütün kültürlerinde renk önemli rol oynar. Tarih boyunca bazen kültürel bir işaret, bazen dünyevî ya da ruhanî bir sembol, bazen de politik hareketlerin işaretleri olacak biçimde kullanılmışlardır. Günümüzde bu durum aynı şekilde devam etmektedir. Yaşanılan mekânlarda (konut, işyeri, kentler) kullanılan renklerin, kullanıcılar için psikolojik etkiler yarattığı, bu sebeple renk kullanımının ne kadar önemli olduğu anlaşılmaktadır. İnsanoğlu, ışıkların ya da nesnelere yaydığı ışık dalga boylarını görmekle kalmaz, aynı zamanda algıladığı renkleri çeşitli duyu tepkimelerine dönüştürür. Renkler bilinçaltını etkileyerek duygular bilinç üstüne aktarılır ve çeşitli reaksiyonlara sebebiyet verir (Atik, 2019; Alici, 2019: 35).

Renklerin anlamları ve simgeledikleri durum ve duygular zaman içinde farklı kültürler tarafından değişime uğrayarak, dönemine ve yerine göre farklı anlamlar kazanmıştır. Bu sebep ile renklerin anlamları veya yansıttıkları duygular için evrensellikten bahsetmek zorlaşmaktadır. Renkler, farklı toplumlar arasında farklı anlamlara gelirken, toplumsal değerlerin belirleyicisi olarak da kullanılmaktadır. Gelenek, görenek, adetler ile yıllar içinde anlamsal zenginlik göstermiştir (Atik, 2019; Alici, 2019: 41).

Renkler görsel olarak sağladığı etkileri yanında, kullanıcılar üzerinde psikolojik etkileriyle de yaşam kalitesini etkileyecek düzeyde önem arz eder. Bu hususta dikkat edilmesi gereken, kullanıcı beğenilerini kazanmak, yaş unsurunu göz önünde tutmak ve mekânın hangi amaçla kullanılacağını bilmektir. İnsan, tasarlanan bir mekânı bütün olarak algılar. İnsanların tasarlanan bu mekânlar içinde kendilerini nasıl hissettikleri ve yaşamlarında bunun ne ifade ettiği söz konusu olduğunda ise, o projenin algılanma kriterleri önem taşır. Mekân tasarımından beklenen yalnızca fonksiyonellik ve uygun ölçülerde düzenlenmesi değildir. Algısal tepkilerle, içerik ve biçim etkileşimi sonucu ortaya çıkan anlamlarla ilgilidir ve renk bize bu konuda büyük ölçüde yardımcı olur. Tüm bu bilgiler ile birlikte renklerin biz insanlar üzerinde tartışılmaz bir etkisi olduğu bilinen bir gerçektir. Renkler, insanların algı alanları içinde bulunan, her an beraber yaşadığımız ve yaşantımızda hep var olan, ancak etkilerinin farkına çoğu zaman varılmayan gizli güçlerdir. Verilen bilgiler ışığında hazırlanan bu çalışma ile ağırlıklı olarak renklerin insan yaşamındaki yeri ve önemine, tasarımlardaki kaçınılmaz kullanımına, renk unsuruna yer verirken dikkat edilmesi gereken hususlara, renklerin bize sundukları duyu yüklü anlamlara, mekân ve kişilerle olan ilişkilerine, biz insanlar üzerindeki psikolojik ve sosyolojik etkilerine ve peyzaj mimarlığı tasarımlarında kullanım ilkelerine çeşitli rehber niteliğindeki kaynaklar aracılığıyla değinilmiştir. Çalışmada 'Peyzaj Mimarlığında Renk Olgusu' nun irdelenme sebebi; rengin geçmişten bugüne insanlar üzerindeki etkisini göstermek, tasarımlarda yer verilen kaçınılmaz bir unsur olduğunu, tasarımlara bir anlam yüklediğini ve bilinçli bir şekilde renklere yer verilmesi gerektiğini ana hatlarıyla aktarmaktır. Çalışmanın sonucunda renk olgusunun insan yaşamında ve peyzaj mimarlığı üzerindeki varlığı ve

önemi ortaya konulmaya çalışılmış, renk kavramına dair ileride yapılacak olan çalışmalara ışık tutacak bir kaynak olması amaçlanmıştır.

1. Renk Olgusunun Tanım ve Oluşumu

Renk olgusu, kaynağından çıkan ışınların objeler üzerine çarpıp yansması ve bu yansıyan ışınlar farklı dalga boyuna göre gözde bir etki oluşturarak beyin tarafından kavranmasıyla oluşur. Renkler, çeşitli cisimlere çarptıktan sonra yansıyarak görsel algı sonucu kişide oluşan duygu ve görme duyusunda bıraktığı etki olarak anlatılabilir. Nesnelere, üzerine çarpan ışınların bir kısmını emerken bir kısmını geri yansıtır, yansıyan ışınlar göze algıladığımız renk çeşidi farklılık gösterir. Bir nesne, üzerine çarpan tüm ışınları geri yansıtırsa beyaz, hepsini emerse siyah olarak algılarız (Alici, 2019: 11).

Rengin tanımını yapmak demek, görme olayının fizyolojik ve psikolojik boyutlarından bahsederek genel bir bilimsel yaklaşım yapmak demektir. Fizik ve kimya gibi bilimlerin de ilgi alanlarına giren renk, ilk çağlardan bu yana doğanın, objelerin ve duyguların anlamlandırılmasında ve ayırt edici bir niteliğe sahip olduğundan bilimden ziyade sanatın, insanların duygusal dünyasının, günlük hayatın bir parçası ve yansıması olarak algılanmıştır. Çeşitli bilim dallarında farklı tanımlar ve görevler alan renkler psikolojide; bilinçaltı ve nöronları, fizikte; dalga boylarını, biyolojide; koni ve göz hücrelerini, kimyada; fotonları ve pigmentleri, felsefe ve tarihte; nesil ve ırkların farklılaşmasını açıklamaya yardımcı olur (Nuhoğlu, 2006: 4).

Renkler ışık frekansının belli bir oranda yoğunlaşması sonucu ışığın bir vasfı olarak ortaya çıkmış, ışığın dalga boyuna göre gözümüzle algıladığımız bir etkidir. Tarih boyunca insanların ilgisini çeken renk olgusu pek çok dalda araştırma konusu olmuştur.

Rengi bilimsel olarak açıklama ve tanımlamaya çalışan en önemli bilim dalı fiziktir. Fiziksel bağlamda renk, ışığın dalga boyuna göre göz aracılığıyla bizde oluşan algıdır. Bu algılara dayanarak ayırt etmek için kullandığımız terimler, renklerin adlarını oluşturur. Renk fiziki açıdan ele alındığında, bir enerji yayılımı olarak düşünülebilse de, bilinç seviyesinde mevcuttur (Eti vd., 1986: 45). Renklerin algılanması aşaması; ışığın nesnelere tarafından yansıtıldıktan sonra ışığın göz ile algılanarak retinada sinirsel sinyallere dönüştürülmesi ve dönüştürülen ışığın optik sinirle beyne iletilmesi sonucunda meydana gelir. Beyin, ışığın ana renklerinden olan kırmızı, mavi, sarı renklere tepki vererek diğer renkleri bu renklerin kombinasyonu olarak algılar. Renklerin algılanması kişiden kişiye din, cinsiyet, çevre, kültür, yaş gibi etmenlere bağlı olarak farklılık gösterebilir. Örneğin bir renk rahatlatıcı-rahatsız edici, sıcak-soğuk, ağır-hafif, yumuşaklık, heyecan verici, sakinlik gibi his ve etkiler yaratır (Selçuk, 2008: 3).

Çağdaş bilimin tanımına göre ise renk, elektromanyetik dalgalardan meydana gelir. Bu tanıma göre, çevremizdeki her bir objeden belli renkler ortaya çıkar. Objeye yansıttığı renk arasında yapısal bir ilişki bulunur. Objenin rengi bulunduğu alanın sahip olduğu ışığa bağlı olarak değişiklik gösterse de, objenin rengiyle olan yapısal ilişki aynı kalır. Bu nedenle objeler renksiz düşünülmezler (Göler, 2009: 110).

İnsanların renkle olan ilişki ve algısı, onun uygarlık düzeyine bağlı olmamakla birlikte, ilkel toplumların renkle olan bağlarına göz atıldığında günümüz dünyasından hiçbir farkın olmadığı görülebilir. Örneğin Peru toplumlarından Okyanus adaları toplumlarına hatta mağara dönemi resimlerine kadarki tüm çağlarda duvar, kumaş, çömlek resimleri vb. renkli nesnelere ayrı seviyelerde duygu zenginliği vardır. Anadolu'da okuma yazma bilmeyen köylerde yaşayan halkların yıllardan beri yaptıkları halı ve kilim örneklerinde de aynı renk ve duygu zenginliğini görmek pekâlâ mümkündür.

İnsanların yaşamlarını sürdürdükleri açık ve kapalı alanlarda, sokaklarda, sosyal alanlarda, dinlenme ve çalışma mekânlarında, araçlarda, mobilyalarda, kıyafetlerde kısaca

insan ile etkileşimde olan herşeyde işlevine uygun renklerin yer alması artık herkes tarafından kabul gören bir uygulamadır. Renklerle ilgili bilimsel verilere ulaşmak için, günümüzde tıp ve psikoloji biliminde yürütülen farklı çalışmalar bulunmaktadır. İyi bir renk eğitiminin yaratıcılık gelişiminde ve davranış kontrolü üzerinde önemli etkileri olduğundan, insan hayatının her yerine nüfuz etmiştir. Renk tercihlerimiz karşımızdakilere duyularımız ve karakterimiz hakkında ipuçları da verir.

Renkler tarihin her döneminde görsel sanatların en etkili ve fark yaratan iletişim aracı olmuşlardır. Yeniliklerin meydana gelmesinde, görsele dayalı sanatların kendini ifade etme şeklinde ve gelişmesinde en büyük katkıyı sağlayan unsur renklerdir.

2. Renklerin Anlamları

Renkleri tek boyutuyla anlamak, şu rengin anlamı budur demek, renklere sadece tek bir çerçeveden bakmak güçtür ve doğru da olmaz. Renkleri diğer renklerle olan bağlantılarıyla ve geçmişten bu güne kişiyle toplum üzerinde bıraktığı etkilerin tamamını düşünerek analiz etmek gerekir. Renklerin insan ve toplum üzerinde bıraktığı etki ve anlamlar genişleyebilir ve değişebilir. Ayrıca her renk herkes için aynı anlamı taşımayabilir. Örneğin kırmızı bir obje normal görme yetisine sahip herkes tarafından aynı ışık altında aynı kırmızılıkta algılanacaktır, ancak algılanan rengin bilinçaltı etkileriyle verilen tepkiler kişilere göre farklılık gösterecektir. Bunun nedeni ise bireyin yaşantısı, psikolojik vaziyeti ve o renge olan yakınlığıyla alakalı bir durumdur.

Duyumsama olayı bir bireyin hayatı boyunca yaşantıları, deneyimleri ve renklerle oluşmuş ilişkisiyle bağlantılıdır. İnsanın renklerle ilgili bilinçli ve bilinçsiz birikimleri vardır. Bu birikimler kişinin bir renge karşı ne derece ilgisinin olacağını etkiler. Yıllar boyunca oluşan bu birikim, insanın renklere olan yakınlığını, hayatı içerisinde kullanım sıklığını, tercihlerini oldukça etkiler. Ayrıca bu etki kişinin yaşantısıyla değişiklik gösterebilir.

Renkler hayatımızı sadece süsleyen bir unsur olmanın ötesinde birleştirici, bütünleştirici, düşündürücü ve etkileyici işlevleri de üstlenir. Duyularımızı uyarıp hayatımızla bütünleşerek bize anımsattığı durumlar vardır. Bu yüzden her rengin kişilere göre farklılık gösteren psikolojik değerleri olur. Renkleri genel anlamlarıyla açıklamak istersek: Siyah karanlığı ve baskıyı anlatır, şüphe ve ölümün sembolüdür. Umutsuzluk ve sonsuz bir sessizliktir. Ama siyah seçkinliği, prestiji de ifade eder. Beyaz saflık, tarıfsızlık, ulaşılmazlık, temizlik hissi verir. Bolluk ve sonsuzluğu anlatırken tazelik, sessizlik, sadelik etkisi de yaratır. Grinin tek başına kişiliği net değildir. Siyah ve beyazın arasında gider gelir. Kararsızlığın, nötrallığın ve güçsüzlüğün rengi olarak görülür. Matlığı korkuyu uyarıp, yaşlılığı ve ölüme yakınlığı anlatırken tek düzelik ve depresyonu da ifade eder. Kırmızı canlılığı, hareketi, enerjiyi, iktidarı, gücü anlatır ve özel bir sıcaklığı vardır. Gücü ve enerjisiyle de tüm dikkati üstüne çeker. Pembe romantiklik, narinlik, naziklik, yumuşaklık, çekingenlik hissi verir ve sevgi ile dişiliği çağırıştırır. Yeşil tüm renklerin en sakini kabul edilir. Hiçbir tarafa eğilim göstermeyerek ne sevgiyi uyandırır ne de üzüntüyü. Saf yeşil, renkler içinde en ortada durur ve toplumda da en orta tabakanın rengi sayılır. Doğadaki yeşil, hayatı, umudu, sevgiyi, bolluk ve bereketi anlatırken, sarıya yakın yeşil daha canlı, dikkat çekici ve parlak bir etki, maviye yakın yeşil ise daha ciddi ve mat bir etki verir. Mavi rahatlık vererek gerilimden uzak, sakin bir atmosfer yaratır. Sakinlik ve olgunluk hissinden ötürü yetişkinler tarafından daha çok tercih edilir. Tonu koyulaştıkça kişi sonsuzluk hissine kapılır, açık tonlarıyla ise düşler harekete geçer. Mavi, bilhassa beyaz renkle kullanıldığında tazelik, hijyen ve temizlik ifade eder. Turkuaz, içerisinde soğuk ve içsel bir ateşi barındırır. Sarı tüm renklerin en ışıklısı ve en parlak olanıdır. Mavi gibi derin içsel duygular uyandırmayarak, daha geçici ve yüzeysel hisler verir. Yeşile doğru giden sarı rahatsız edici, kışkırtıcı, fosforlu ve gözü kamaştıran bir etki verip, içinde çok fazla ışık barındırdığından nesnelere olduğundan daha büyük gösterir. Mor en gizemli, en düşsel, en

düşündürücü renktir. İnsanı mistik bir hale ve meditasyona yöneltir. Kederi ve üzüntülü anları da ifade eden mor, derin duygu ve düşüncelerin rengidir. Lila tonu, gizemli etki yaratarak unutulmuş çocukluk düşlerini uyandırır. Özellikle lilanın pastel tonları hangi renkle karıştırılırsa onun niteliklerini taşır. Kahverengi demek toprak ve çamur demekse, doğumu, ölümü ve tekrar dirilmeyi ifade eder. Sağlamlık hissi verir. Doğum kadar bereketli, ölüm kadar sakin, dingin ve ağır bir renktir. Saldırgan ve kaba bir etkiye sahip değildir. Koyulaştıkça siyahın insan üzerindeki bıraktığı etkileri içinde barındırmaya başlayabilir (Favre, 1979: 21).

Tüm bu bilgilerin yanında yine de renklerin anlamı konusunda kesin şu ya da budur demek yanlış bir ifade olur. Ancak toplum ve kişiler tarafından çoğunlukta oluşan hisler ve etkilerle belli başlı yargılara ulaşarak genellemeler yapılabilir. Tüm bu tanımlamaların her bir kişi ve durum için kesinlikleri savunulamaz. Daha önce de bahsettiğimiz gibi renklerin anlamları bireylere göre benzer özellikler gösterse de, farklı algılar ve anlamlar da çağrıştıracaktır. Ayrıca, renkler bir bireyde her zaman aynı etkiyi bırakmayabilir. Örneğin kışın havanın kapalı olması ve bulutların karanlık olması bizlerde olumsuz, üşüten, tedirgin eden hisler yaratabilirken, yazın havanın kapandığını ve yağmur bulutlarını görmek bizde serinliği hissettirecek ve yazın sıcağından ötürü bir rahatlama hissi verecektir.

Renkleri gördüğümüz ortamla arasında sıkı bir bağ vardır. Mesela sarının anlamı sağlık ile bağlantılıdır ve genelde olumludur. Ama aynı rengi insan yüzünde görececek olursak; zihnimize hastalıktan sararma, sarılık olma, korkudan sararma gibi duygular uyandırır (Antonoff, 1980: 49). Buradan şu sonuca varabiliriz; bir renk ona eşlik eden biçimle beraber etki eder ve anlam kazanır.

Renklerin insan yaşamındaki anlamlarıyla ilgili bazı farklı örnekler şu şekildedir: Trafik lambasındaki kırmızı beklemeyi, sarı hazır olmayı, yeşil ise beklemenin bittiğini ve geçişin serbest olduğunu ifade eder. Pembe renk, tat duygusunu ve romantizmi uyandıran bir özelliğe sahiptir. Bize yiyecek ve aşk hissi verir. Avcıların avlarından gizlenmek için av ortamındaki renklere uygun giyinmeleri, rengin gizlenme-kamuflej özelliği ve işlevlerindedir. Fosforlu renkler, gece görev yapan ya da temizlik ile uğraştığı için etrafına bakamayan çalışanlar tarafından fark edilmek için tercih edilir. Pes ettiğini göstermek ya da barış sağlamak amaçlı beyaz bayrak sallamak sembol hale gelmiştir.

Renklerin insanlar üzerindeki etkileyici görevlerine örnek verecek olursak: Ortaçağda kralların erguvan renkli giysiler tercih etmeleri, güç ve iktidarı göstermek istemeleriyle alakalıydı. Bunun yanında bazı toplumlarda belli renkleri kullanım zorunluluğu, hatta bazı toplum ve zamanlarda bunun yasallaştığı ve kurumsallaştığı görülür. İnsanlar belli bir makama geldiklerinde ya da yükseldiklerinde, siyah veya lacivert takım elbise giymeleri renklerin yüklendiği anlamlarla yakından alakalıdır.

Renge yüklenen anlamlarla ilgili olumsuz bir örneğe insan tenidir. Renk ve ten denildiği zaman geçmişe bakıldığında tarihsel ve politik açıdan zihnimize genellikle olumsuz etkiler belirir. Irkçılık gibi çağ dışı, trajik anlam ve düşünceler harekete geçer. Her renk ırka göre değişkenlik gösterir. Örneğin Ortaçağ Avrupa Sanatı resimlerde porselen gibi beyaz ten rengi; zarıflığın, kibarlığın, estetiğin, prestijin, soyluluğun, asilliğin işareti ve güncel güzelliğin betimlenmesiydi.

Özetle renkler çevremizde bulunan bize hayatın en yakın, her an hissedip algıladığımız çok önemli işaretlerdir. Bize anlamlar, semboller, sinyaller ve duygular ulaştırırlar. Farklı farklı düşünceler zincirini bizlerin dünyasında harekete geçirirler.

3. Renk ve Estetik Olgusu

Estetik kavramı hayatın her alanıyla bağlantılı bir olgudur. Belki de renklerle olan ilişkisi en önemlilerindedir. Doğanın kendine has düzeni, tam bir estetik harikasıdır ve bu estetiği ortaya çıkaran en önemli olgulardan biri de renktir. Renklerin doğada, insanda, hayatın var olduğu her yerde estetikle pek çok yönden bağlantısı bulunur. Her bir alan, her cisim, her farklı unsur kendine özgü bir renge sahiptir ve bu renk ahengi birey ve toplum hayatını anlamlı kılarak yaşamı zenginleştiren önemli kavramlardandır.

Güzellik, resimden mimariye, müzikten doğaya, modadan uygulamalı sanatlara kadar bütün alanlar için estetiğin bir göstergesi, bir parçasıdır. Rengin uyumlu şekilde dağıldığı doğayı çoğumuz güzel ve estetik buluruz. Çünkü bu renkler bize doğa tarafından sunulmuştur. Ancak sanatın her alanında ve hayatımızın tüm aşamalarında güzele ulaşmak için illaki doğaya uygun olması şartı yoktur. Toplumların ve bireylerin estetik anlayış ve algıları benzerlik ve farklılık gösterebilmektedir. Doğa harici renk düzeni yakalama merakı, yüzyıllardan beri araştırmacıların ve sanatçıların ilgisini çekmiştir. Ayrıca bir kişinin estetik anlayışı, çevresindeki renklerin kendi zevkine uygun denk gelmesiyle doyuma ulaşabilir. Estetik anlayışın toplumdaki değişimi, kişiden kişiye ve toplumun kendi içinde de dönemsel olarak değişmesi renk ve estetik ilişkisinin değişkenliğini ortaya koyar.

Yazar ve şair, müzisyen, dansçı, oyuncu, ressam, yönetmen, fotoğrafçı gibi sanatın farklı alanlarında eser verenler, eserlerinin duygusal ve düşünsel bakımdan değerini, ritmini, etkisini daha da arttırmak için renk kavramını kullanırlar. Bunu yaparken amaçları insanlığa daha estetik, daha duyarlı eserler sunmaktır. Renkler bu sebeple sanatla ilgilenen herkesin vazgeçilmez konumundadır.

4. Renk ile Mekân İlişkisi

Renk, insan geçmişinden bu yana her zaman önemini korumuş bir kavramdır. Görsel konfora katkı sağlayan renk olgusu, eylemler ile renk arasındaki bağlantıyı ortaya çıkarır ve mekânlarda doğru şekilde kullanılarak kişilerin eylemlerini bir nevi yönlendirir. Mekânlarda kullanılan renklerin esas hedefi, kullanıcılar üzerinde konseptte uygun duygusal etkiyi yaratabilmektir. Renkler mekânlarda kullanılan malzemelerin doku, form ve birlikte kullanılan ışık ile etkisini hissettirir. Bunun sonucunda oluşan somut kombin, psikolojik etkilerle de estetik bir beğeniye dönüşür. Renkler simgesel, biçimsel, işlevsel özelliklere sahip olduğundan, mekânların görsel ve yaşamsal konforunu etkilerler.

Renkler kendine has özellikleri ile de etrafını etkilemektedir. Örneğin bazı mekânlar isimlerini kendilerine hâkim olan renkten alır. Kızıl Meydan (Red-Square), Venedik kırmızısı, Turin sarısı, Kızılırmak, Yeşil Cami, Pembe Göl gibi.

Renk kullanımı iç mekânlarda daha çok önem kazanmaktadır. Renkler bağımsız olarak değil, mekânda kullanılan çeşitli malzeme ve objelerin özelliklerinden biri olarak kabul edilir. Renk konusu için yeni süreç, malzemelerin renkleri insanlar tarafından kontrol edilmeye başlandıktan sonra olmuştur. Dış mekânda ise form, renkten önce gelse de renklerde kullanılır. Dış mekânlarda doğanın sahip olduğu renkler ve doğal malzemelerin kendi renkleri sıklıkla tercih edilir (Özkan, 2007: 65).

Renklerin mimaride ve mekânlardaki etkilerini şu şekilde sıralamak mümkündür (Selçuk, 2008: 12):

- Yapıların ana işlevini belirtmek amaçlı bir ya da birkaç renk kombinasyonu yeterli olurken, yapının iç bölümlerini ve mimari öğelerini belirtmek için daha geniş renk skalası kullanmak gerekir.

- Renk, objelerin karakterini yansıtır. Kırmızı kiremitli çatı, gri taş duvar, kahverengi ahşap kamelyalar, mavi fayanslı havuzlar gibi yapılarda kullanılan her malzeme kendi karakterini belli eder.
- Renklerin parlaklık derecesi mekânlarda heyecan ve eğlence hislerini harekete geçirirken, mat ya da donuk renkler dingin bir etki yaratır.

Renk seçimi yapılırken mekânın ölçülerini bilmekte önem arz eder. Mekânların üstleneceği görev doğrultusunda renkler tercih edilir. Çünkü renkler mekânı dar-geniş, yüksek-alçak gösterebilir. Renkler, kullanıldıkları mekândaki yapı malzemelerini ya da objeleri olduklarından daha büyük-küçük, geniş-dar, hafif-ağır gösterme özelliğine sahip olduğundan, istenilen etkiyi yaratmak için uygun renkleri kullanmamız önemlidir. Mesela koyu renkli yapı elemanları ağır, açık renkliler de hafif olarak algılanır. Aynı şekilde kontrast renkler bir mekânda yatay olarak kullandıklarında genişlik duygusunu, dikey olarak kullandıklarında yükseklik duygusunu etkiler.

Mekânın görsel olarak estetik bütünlüğe sahip olması için dikkat edilmesi gereken bir husus olan armoniyi yakalamak için, renk çemberi ve renk kartlarından faydalanılabilir. Renk türlerini iyi bilmek gerekmektedir; renkler birbirlerini etki altına alırlar, bu durum sebebiyle uyum veya uyumsuzluk ortaya çıkar. Doğru denge, uyum, bütünlük ve doğru oranla tüm renkler ile armoni sağlanabilir.

Tüm renkler, sahip oldukları etki ve hissettirdikleri duyguyu, birlikte kullanılan renkler, çevre ve zeminin etkileriyle ortaya çıkarır. Bu ilişkideki en önemli durum uyum ve zıtlıktır. Renklerin kendi aralarında uyumlu olmaları bireye güven, rahatlık gibi hisler vererek mekânsal etkiyi güçlendirir. Zıt renklerin kullanımıyla ise, renkler birbirinin şiddetini arttırarak mekânda ilgi odağı oluştururlar, ilginin o noktaya çekilmesine yardımcı olurlar (Reekie, 1972: 18).

Tüm bu bilgilerin yanında renk kullanımında işlevsellik de önemlidir. Kullanılan renkler amacına uygun olmalıdır. Ancak bu şekilde mekân hedefine ulaşmış, karakterini kazanmış, estetik koşullarını sağlamış ve işlevini tamamlamış olur. Mekânlarda renk kullanımına dair bilgiler toplanacak olursa:

- Mekânlardaki renkler ile bütünlük ya da farklılık oluşturulur. Aynı veya benzer renkler bütünlüğü, farklı renk kullanımı ise çeşitliliği meydana getirir.
- Mekânlarda kullanılan renkler mekânın uzak-yakın, sıcak-soğuk, geniş-dar, sıkıcı-ferah vb. görünmesine sebep olur.
- Kontrast renkler kullanmak, mekânlarda yaratmak istenilen dolu-boş yüzeyler için yerinde bir karardır.
- Geometrik şekilli renk kullanımlarıyla, mekânlarda büyük cepheler bölünebilir.
- Mekânın ışık alma oranına göre renk seçimi yapmak çok önemli bir husustur. Çok ışıklı bir mekâna parlak renkler doğru bir seçim olmaz. Mekânının ışıklılık durumuna göre aydınlık ya da loş bir mekân oluşturma, parlak ya da mat renkler ile sağlanabilir.
- Yapılarda kullanılan renkler kullanıcıda yaratılmak istenen duygu için ilk adımdır. Bu sebeple yapı ve mekânlara özgün bir karakter kazandırmak da rengin özelliklerindedir.
- Mekânların görünmesini istemediğimiz, kamufle ederek gizlemek istediğimiz yerleri, doğru seçilmiş renklerle perdelemek pekâlâ mümkündür.
- Renk kompozisyonları ile tasarımlarda objelerin niteliklerini azaltmak, arttırmak ya da vurgulamak mümkündür.

- Renkler, sembol olarak ya da anlam-değer taşıyarak bir gösterge olabilir.

5. Tasarımlarda Kullanılan Renklerin Psikolojik Etkileri

Biz insanlar çevremize algılama yeteneklerimizle bağlıyız ve bu yolla iletişim kurarız. Algılama sürecinde gerçek anlamda fiziksel varlıktan ibaret olan mekân, bizlerin zihninde soyut ve kavramsal boyut kazanır. Fiziksel anlamda algılanabilen her nesnenin, her alanın insanlar üzerinde duygusal olarak oluşturduğu bir etki vardır. Renk bir mekânın karakteri ve yansıtılmak istenilen duygu için bir araçtır. Örneğin çocuklar için tasarlanacak bir mekân eğlenceli, neşeli, canlı bir görünüşte olması gerekirken, bir iş yerinin saygın, itibarlı, ihtişamlı olması için ise sade, şık, etkili bir tasarımı olmalı ve bunlara uygun renkler tercih edilmelidir.

İçerdiği yüksek ya da düşük titreşimli enerjilerle görsel algıyla algılanan renkler, insan psikolojisi üzerinde etki gösterirler. Renklerin algılanması ışık kaynağına da bağlı olduğundan ışık, renklerin verimliliğini düşürür ya da artırır. Mekânlarda insanların maruz kaldığı renkler; fiziksel performans, psiko-sosyal durum ve zihinsel aktivite üzerinde etkilerini göstermektedir (Özer, 1974: 8)

Görsel algının en belirleyici özelliği, geçmiş yaşanmışlıkta nesnelere renklerine göre bağdaştırıp anlamlandırmaktır. Bu durum ile geçmiş deneyimlerimizin, gördüğümüz nesnelere ve mekânları algılamamız üzerindeki önemi anlaşılır. Eski deneyimlerden var olan bilgi birikimiyle yeni edinilen hisler birleştirilir ve böylelikle zihinde algısal bir organizasyon oluşur. Bu organizasyon sonunda da yeni duygular ve tepkiler ortaya çıkar. Mekân ve mekânda bulunan objeler, insanlar üzerinde çeşitli çağrışımlar meydana getirir. Bu sebeple insanlarda hem mekâna hem de içindeki objelere karşı psikolojik etkileşim oluşur. Mekânın psikolojik belirleyicilerini; insanın temel ihtiyaçları, beklentileri, geçmiş deneyimleri ve renkler oluşturur. İnsanların dış çevresi veya içinde yaşadığı mekân ile olan duygusal bağı, ışık ve renk uyarılarının oluşturduğu görsel algılamalarla yakından alakalıdır.

Psikolojik boyutta doğrudan etkileyen bir faktör olarak hayatımızda yer alan renk hakkında, bizi şekillendirdiğine dair bir yorum yapmak pekâlâ mümkündür. Renklerin kullanımı ile mekânları rahat-rahatsız, sıcak-soğuk, samimi-ciddi, itici-çekici vb. sıfatlarla tanımlayabiliriz. Örneğin bir mekân tek renkli düşünülerek tasarlandıysa monoton olarak algılanacaktır. Mekânlarda renk seçimi yapılırken, görsel algılamının önemi göz ardı edilmemeli, mekânda odak noktaları planlanarak renk türleri, mânâ ve doygunluk etmenleriyle birlikte düşünülerek seçilmelidir.

Renkler birbiriyle olan karşıtlık farkına göre algılanır. Bu fark azaldıkça görsel algıda zayıflama olur. Görsel algıda oluşacak zayıflık, mekânda verilmek istenen psikolojik algıda da zayıflığa sebep olacak (Manav, 2015: 25) ve istenilen sonuca varmak zorlaşacaktır. Görsel algının güçlü olmasıyla aktarılmak istenen psikolojik etki, yine güçlü bir biçimde algılanacaktır. Mekânlarda tek bir renk çeşidi yada renk bileşeniyle bir dizayn oluşturmak ve kompozisyon tamamlamak yeterli olmayabilir. Çünkü mekânlar işlevsel açıdan birbirinden farklılık gösterir. Kullanılacak renk kompozisyonlarında en etkin bileşenler yüzeylerin açık-koyu derecelendirmesi ve rengin kendi özüne yakınlığını yansıtan canlı-parlak olmasını sağlayan doygunluk derecesidir.

Mekânlar kullanıcılar için tasarlanmakta ve dolayısıyla kullanıcıların mekânı nasıl algıladığı önem teşkil etmektedir. Bruno Zevi'ye göre: "Biz istesekte istemesekte mekân bizi etkiler ve benliğimize hükmeder." Tasarlanan mekânlar kullanıcıya psikolojik mesajlar vererek mekânın kullanım amacına olumlu veya olumsuz etkiler katar. Mekânın sahip olduğu renk ile ilgili özellikler farklı psikolojik algılara neden olurken, bu farklılıklar hem renkten (tür-değer-doygunluk) hem de kullanıcıya (eğitim durumu, yaş, geçmiş

deneyimleri vb.) dair özelliklerden kaynaklanır (Ayber, 2012: 79-82). Örneğin çocukluğumuzda büyüdüğümüz evin ya da odanın renkleri, bizde psikolojik izler bırakmış olabilir. Bu da renklerin benliğimizde yer edindiğinin, üzerimizdeki etkilerini benliğimizde biriktirerek taşıdığımızın göstergesidir.

6. Tasarımlarda Kullanılan Renklerin Sosyolojik Etkileri

Günlük yaşantımızın çoğu aşamasında bazen farkında dahi olmadan renklerle iletişim halindeyizdir. Renkler hayatımıza yönlendirici etkiler yaparlar ve biz onların sessiz dilini yazılı bir belge olmadan anlarız. Örneğin erkek ve kadın için ayrılan bölümlerde renk varsa mavinin erkeği, pembenin kadını simgelediği, su bataryalarındaki kırmızı işaretin sıcak suyu, mavi işaretin soğuk suyu gösterdiği, trafikte kırmızı ışığın durulması, sarı ışığın hazırlanma, yeşil ışığında hareket edilmesi, telefonlarda kırmızı tuşun kapatma, yeşil tuşun cevap verme anlamını taşıdığı hepimiz tarafından bilinmektedir. Bunlar herhangi bir yazılı belge olmaksızın sosyal yaşantımızda yer bulmuş renksel mesajlardır. Sosyal yaşamımızda bebeklikten itibaren etkisini gösteren renkler, erkek bebeklerde mavi, kızlarda pembe eşyalar olarak kendini gösterir. Önceki zamanlarda erkeklerin nüfus cüzdanları mavi, kadınların cüzdanı pembe oluyordu. Yani renkler cinsiyete dair bilgileri de içine almıştır.

Renkler insanların iç dünyaları hakkında mesajlar verdiğinden, insanlar da bunu bir iletişim yolu olarak kullanmışlardır. Bu nedenle hayatımızda yer verdiğimiz renkler genelde bir mesaj içerir. Bazı deyimlerde de yerini alan renklere birkaç örnek verecek olursak; öfkeden kıpkırmızı kesilmek, renk vermemek, karalar giymek, renkten renge girmek, yeşil ışık yakmak, mosmor olmak, alı al moru mor, üzerine kara bulutlar çökmek, bembeyaz kesilmek, rengini belli etmek, işin rengi değişmek, mavi boncuk dağıtmak, akla karayı seçmek, alnın kara yazısı, beyaz sayfa açmak vb.

7. Peyzaj Çalışmalarında Renk Seçimi

Brookes (2009) bu konuyu aşağıdaki maddeler halinde ele almıştır:

- Peyzaj alanının ne tür bir amaca hizmet edeceğine karar verilmelidir. Örneğin hareketli bir bahçe olarak tasarlanacaksa sıcak renkler (sarı, kırmızı ve turuncu tonları) tercih edilmelidir. Ancak daha sakin, dinginlik hissi veren bir bahçe tasarlanacaksa soğuk veya pastel renkler tercih edilmelidir.
- Bahçe tasarımlarında ses ve koku öğeleri gibi renk de güçlü bir etkiye sahiptir. Renk seçimi yapılırken bahçenin konumu, güneşli kalma durumu, kullanılan yapı malzemeleri gibi unsurlar göz önünde tutulmalıdır. Hatta varsa yapı içinde kullanılan renklerinde göz önünde bulundurularak renk tercihinin yapılması, yapı ile peyzaj arasında bir bütünlük hissi uyandırır.
- Renk seçiminde bir diğer önemli husus, uygulama alanının ne şekilde tasarlanmak istendiğine karar verilmesi ve bu doğrultuda seçimler yapılmasıdır. Bu sebeple duvarlarda ve zeminde kullanılan döşeme malzemelerinden donatı ve bitkilere kadar tercih edilen her öğe birlikte kullanılacağından ötürü bir bütün olarak düşünülmelidir.
- Proje alanında ışık etkisi de hesap edilmelidir. Günün farklı saatlerinde ışığında etkisiyle renklerin mekânın algılanmasında uyandırdıkları etkiler farklılık gösterir. Açık renkler ışığı yansıttıklarından sabah ve akşam vakitlerinde aydınlık ve yumuşak bir etki yaratırken, ışığın güçlü olduğu öğlen saatlerinde soluk görünürler. Bunun aksine koyu renkler ışığı absorbe ettikleri için öğle saatlerinde canlı ve çekici görünmelerine karşılık, sabah ve akşam saatlerinde ilgi çekici olmayabilirler.

- Peyzaj tasarımlarında bitkiler yalnızca yeşil olarak değerlendirilmemelidir. Çeşitli renk tonları kullanılarak oluşturulacak bir kompozisyon ile tasarımlarda güzel bir uyum yakalanması mümkün olacaktır.
- Ayrıca seçilecek bitki çeşitlerinin çiçeklenme zamanlarının bilinmesiyle de, aralarında uyum olan bitki çeşitleri seçilebilir ve bütün bir yıl bahçelerde en iyi şekilde görsel şölen yaratılabilir.

8. Peyzaj Tasarımlarında Renklerin Kullanım İlkeleri

Peyzaj tasarımlarındaki renk unsuru, sadece bitki materyalini içeren bir tasarım ögesi değildir. Tasarımı tamamlayan birçok cansız ve yapısal eleman (su, toprak, döşemeler, kayalar, duvar yüzeyleri, donatı elemanları vb.) da temel özelliklerdendir. Bu temel elemanlarla beraber kullanıldığında doğru ve olumlu renk uyumu görülecektir. Bir mekânın düzenlemesindeki renk tercihi, üzerinde bilgi ve özenle durulması gereken önemli bir konudur. Aksi takdirde kullanıcılar üzerinde olumsuz etkiler bırakabilir. Bu sebeptendir ki renk seçiminde ışığın yön ve açısı, kültürel yapı, toplumsal yargılar, fonksiyonellik, materyal seçimi, iklim gibi kriterler değerlendirilerek seçim yapmakta fayda vardır. Çünkü oluşturulacak mekânlarda yer verilecek renkler, kullanıcıları ve dolayısıyla da mekânların kullanımını ve tercih edilmelerini oldukça etkileyecektir.

Tasarımcılar, renk olgusuna yer verirken malzemenin ve ışığın renginin görsel algılamada beraber etki ettikleri gerçeğini göz önünde bulundurmalıdır (Porter ve Mikeli, 1976: 10). Oluşturulacak tasarımlarda renk varlığının etkinliği, uygun renk düzeniyle orantılı bir şekilde artmış olur.

Peyzaj tasarımı çalışmalarında renklerin kullanılış ilkelerini; mekânın tanımlanması, fonksiyonla biçim arasındaki ilişkinin sağlanması, görsel etki oluşturulması ve görsel algılamaya kolaylaştırılması şeklinde özetlemek mümkündür. Bu genel izah ışığı altında söz konusu ilkeleri aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

- Peyzaj tasarımı, sadece yapısal bir faaliyet olarak düşünülmemelidir. Renk kullanımı da tasarım sonrası değerlendirilecek bir aksesuar ya da ekstra bir durum gibi görülmemelidir. Tasarımlar renk ve aydınlatmayla anlam kazanırken, renklendirmelerde kullanıcı nitelik ve isteklerinin de dikkate alınması gerektiği göz önünde tutulmalıdır.
- Doğayla bütünleşen mekânlarda tek renkliliğe gidilmelidir. Bunun kullanıcılar üzerindeki etkisi sakinlik, düzen hissi, tekdüzelik olur. Ayrıca söz konusu mekânlardaki malzemelerin doğal renklerinde kullanılması daha uyumlu olur ve kullanıcılar üzerinde estetik görünen ve güven verici bir etki sunar.
- Doğal ve uzun süreli kullanılacak alanlarda uyumlu renklere yer verilmesi kullanıcılar üzerinde rahatlatıcı, huzur ve güven verici olup, sıkıcı gelmemiş olur.
- Çocuk oyun alanlarında ve eğlence alanlarında çok renklilik tercih edilmelidir. Kullanıcılar üzerindeki etkisi canlılık ve çeşitlilik şeklinde olacaktır.
- İlgi çekici bir mekân oluşturulmak istenildiğinde, kontrastlı renkler tercih edilmelidir. Oluşacak etki, uyarıcı ve heyecan vericidir. Zıt renklerin isabetli kullanımıyla tasarıma ilginç özellikler katılmış olur (Spulmann, 1994: 21-25).
- Dar, sıkıcı ve yüksek duvarlarla çevrili mekânlarda soğuk ve açık renklerin tercihi, kullanıcılar üzerinde genişlik ve ferahlık hissi uyandırır. Geniş alanlarda dolgun-koyu renklerin kullanımı, söz konusu mekânların olumsuz etkilerini yok ederek kullanıcılar üzerinde darlık, güven ve rahatlık hissi yaratır.
- Geçiş amaçlı mekânlarda nötr renklerin kullanılması mekânın genel özelliklerini koruyarak, güven ve uyum etkisi sağlar (Alınçekiç, 2000; Çubuk vd., 1999: 81).

Peyzaj tasarımlarında renk ögesine bitki materyalleri açısından bakıldığında söz konusu ilkeler şu şekilde sıralanabilir:

- Peyzaj tasarımlarında bitkilerin yalnızca sınırsız yeşil tonlarından yararlanılabilir. Açık yeşil bitkiler mekânı genişletici, koyu yeşil bitkiler ise mekânı daraltıcı etki yaparlar. Sıcak ve kurak bölgelerde koyu yeşil yapraklı bitkiler kullanarak serin bir etki, serin bölgelerde açık yeşil yapraklı bitkilerle kullanıcılar üzerinde olumlu etkiler sağlanabilir.
- Bitkilerin yaprak, çiçek ve meyve renklerinin yanında gövdeyle dal kabuklarının renkleri ve mevsimsel renklenmeler de önemli renk özelliklerindedir.
- Aynı tondaki yeşil bitkileri birlikte kullanmak tekstür, form gibi ayırıcı özellikleri yok ise birbirlerinin etkilerini öldürmelerinden dolayı yanlış bir tercih olacaktır. Aynı durum gri renkli bitkiler için de geçerlidir. Doğru olan tasarım, gri renkli bitkilerle koyu yeşil bitkileri veya kırmızı yapraklı bitkileri kontrast oluşturarak kullanmaktır.
- Sürekli ve etkili kırmızı yapraklı bitkileri, tasarımda ölçülü ve dikkatli kullanmak gerekir. Doğadaki türler olmamaları sebebiyle bu tür bitkilere, bilhassa kırsal peyzajda dikkatli ve sınırlı sayıda yer vermek daha doğru bir hareket olur.
- Peyzaj tasarımlarında genel ve öncelikli olarak yararlanılması gereken bitki türleri yeşil yapraklı bitkiler olmalıdır. Koyu yeşil yapraklı bitkiler fon ve vurgu etkisi yaratırken, açık yeşil yapraklı bitkiler de mekâna genişlik ve ferahlık hissi kazandırır (Akdoğan, 1982: 25).

Yukarıda ayrıntılı bir şekilde açıklanan peyzaj tasarımında renk kullanım ilkelerini Öztan (1996) şu şekilde özetlemiştir:

- Rengin nüanslarını kullanarak, yalın bir görünüme sahip ve tekdüze bir tasarım planlamak (tek renk bahçe anlayışı),
- Bitkilerin bütün renk özelliklerini kullanarak bir kompozisyon oluşturmak (çok renkli bahçe anlayışı),
- Doğada ekolojik şartların oluşturduğu renk düzeninden yola çıkarak özgün bir tasarım meydana getirmek.

Sonuç

Renk, insanların yıllarca araştırdığı gizemli ve evrensel bir konu olmuştur. Göz ve beyin etkileşimiyle algılanıp beyindeki bilgiler, imgeler, anılar ışığında anlam kazanarak kimine sıradan bir anlam ifade eden renk, kimini de başka dünyalara götürmektedir. Anlaşılması güç, ilginç ve zengin bir hazinedir. İnsanlar üzerindeki etkileri tespit edildikçe daha bilinçli, daha aktif ve kontrollü olarak insanlık için kullanılmaktadır. Okul ve hastane gibi kalabalık ortamlarda ve renklerin önem taşıdığı tüm mekânlarda bilimsel verilere ve araştırmacıların tavsiyelerine başvurulur olmuştur.

Renkler, biz insanlar üzerinde etki bırakarak bizleri kendine çeken bir gizemli hayatımızda ve psikolojimizde yer bulmuşlardır. Renklerin dalga boylarının farklı olmasından ötürü, insanların renkleri algılayarak gösterdikleri psikolojik tepkiler farklılık gösterir. İnsanların renklerden edindikleri psikolojik deneyimler zaman zaman olumlu veya olumsuz olabilmektedir. Aynı kişi aynı renge farklı zamanlarda farklı tepkiler verebilir. Tasarımlarda da renk tercihleri, kullanıcıların renk tercihleri ile benzer veya farklı olabilir. Bu gibi durumlarda renge dair yapılmış bilimsel çalışmalar ve kabul gören renk ilkeleri, rengi bilimsel olarak açıklayan dizgiler (tür-değer-doymuşluk), mekân algısı ve kimlik yaratma esasları devreye girmelidir. Renklerin bizler üzerindeki etkileri hakkında bilim insanları çeşitli çalışmalarda bulunmuştur. Bu çalışmalar sonucu, insanların sıcak ve soğuk renk algısına daha duyarlı olduğu anlaşılmıştır. Cambridge Üniversitesinde yapılan bir deneyde; deneklerin %49 kadarı soğuk (yeşil, mavi, mor)

renkleri, %39 kadarı sıcak (kırmızı, sarı, turuncu) renkleri tercih etmiştir. Bu sonuçlardan, insanların dinlendirici renkleri daha çok tercih ettikleri söylenebilmektedir.

Renkler insanı ısıtır veya üşütür, neşe veya hüzün verir, heyecandırır veya sakinleştirir, enerji verir veya durgunlaştırır, canlandırır veya sıkar. Renkler hakkında bilgi sahibi olmak, insanı ve toplumu anlamak için bize önemli ipuçları vermektedir. Olumlu ya da olumsuz duygular kişiye göre değiştiğinden, renk seçiminde estetik kriterler değerlendirilirken sadece görsel etkiler değil, rengin yarattığı psikolojik etkiler de sorgulanmalıdır. Memnuniyetin sağlandığı, doğru sonuçların alındığı tasarımlarda birtakım kurallar ve genellemeler elbetteki başarıya götürecektir. Özetle, renk seçimi yapılırken sorgulanması gereken kriterler şöyle sıralanabilir: Plan ve çevre özellikleri, mekânın fonksiyonu, mekânın hacmi, kimler tarafından ve ne kadar süre kullanılacağı, mekânda vurgulanacak yerler, yaratılmak istenen etki, aydınlatma koşulları, kullanılan malzemeler ve yapıların mimari tarzı. Tüm bu kriterler karşılığını bulduktan sonra her unsur için kendine ait bir renk düzeni oluşturarak başarılı sonuçlara varmak mümkündür. Bu düzenlemeler yapılırken tasarımcı renklerin diline hakim olmalı ve ortaya çıkan tasarımda, renklerin kendilerini ifade etmelerine izin verilmelidir. Renk, tasarımın vazgeçilmez bir ögesi olduğuna göre, tasarım sürecine en baştan katılımını sağlayacak bir inanışla her zaman daha estetik ve doğru sonuçlar alınmış olur.

Peyzaj mimarları, oluşturacakları mekânlarda fonksiyonelliği planlarken, tasarıma ve işleve uygun renklere yer vermelidir. Görsel algılamadaki öncelikli payı tartışılmaz olan bu olgunun bilgi ve özenle tasarım sürecinde kullanılması gerekmektedir. Çünkü renk, mekânların kullanımını ve kullanıcıları doğrudan etkileyen bir tasarım ögesidir. Renkler biz tasarımcılara herhangi bir unsuru ön plana çıkarma veya geri plana atma konusunda da yardımcı olurlar. Üzerinde önemle durulması gereken bir diğer konu ise, rengin görsel algılanmasını doğrudan etkileyen aydınlatma unsurunun, öncelikli tutulan ve ikinci planda kalan öğelerde farklı derecede kullanılarak, aynı etki oluşması olumsuzluğunun önüne geçilmesidir.

Yılmaz ve Yılmaz (1997: 343-353)'a göre peyzaj mimarlığı disiplini, peyzaj ve onun yapısını oluşturan doğal ve antropojen (insan etkisi) etkenleri araştırarak, ekolojik planlama, doğa onarımı, arazi kullanım planlaması, toprak-su-manzaranın korunması, tasarım uygulama aşamasında canlı ve cansız malzeme ile çevreye duyarlı fonksiyonel ve estetik yaşam alanları ile kentsel ve kırsal rekreasyon alanları oluşturulmasını kapsar. Bu doğrultuda kullanım alanları oluştururken renk ve ışığın doğru kullanımını sağlamak, insana verilen önemi artırarak, çevre ile insan arasındaki ilişkiye katkı sağlayacaktır. Bir mekânda yer verilecek renkler, öncelikle mekâna yüklenen işleve uygun tür, ton ve değerde olmalı, kullanıcıya renk aracılığıyla aktarılmak istenen mesaj ya da yansıtmak istenilen psikolojik etki göz ardı edilmeden, iyi bir analiz ile değerlendirilmeli ve renk seçimi bu doğrultuda yapılmalıdır.

Yapılan çalışma ile renklerin birey ve toplum yaşamındaki yeri ve önemi farklı yönleriyle ele alınmıştır. Bu çalışma ile renklerin, birey ve toplum açısından yaş, cinsiyet, kültür farklılıklarına göre, toplumdan topluma benzerlikler ya da farklılıklar gösterdiğini izah edilmiştir. Renklerin birey ve toplum yaşamındaki yeri ve öneminin ne kadar büyük olduğu, yaşamın en önemli parçalarından biri olduğu ve insanlara katkıları farklı açılardan irdelenmiştir. Ayrıca renklerin insanlar üzerindeki etkileri ve algılanışları bakımından farklı değerlendirmeler ve bulguları da sunulmuştur. Renklerin insan hayatında olmayıp her şeyin siyah, beyaz ya da gri görüldüğü varsayıldığında, belki o zaman yaşamın en önemli olgularından, hatta nimetlerinden birinin renk olduğu fark edilebilir.

Bu araştırma kapsamında renk olgusu genel hatlarıyla şu şekildedir;

- İlk olarak insan psikolojisi üzerinde huzur verici-can sıkıcı, rahatlatıcı-rahatsız edici, heyecanlandırıcı-sakinleştirici, neşe verici-hüzünlendirici gibi duygusal durumlar ile etkisini göstermektedir.
- İkinci olarak renk aracılığı ile kazandırılan vasıflar tasarımı; estetik, form, boyut yönü ile etkileyerek tasarıma değer ve anlam yüklemektedir.
- Üçüncü olarak renkler; toplumların gelenek ve göreneklerinde, kültürlerinde farklı anlam ve mesajlar taşıdığından, insanlara doğru yerlerde ve doğru etkilerle dokunmak gerekmektedir. Bu esaslar doğrultusunda uygulanacak yöntemler tasarımları daha etkili ve daha çarpıcı kılmaktadır.

Tasarımlarda, yukarıda yapılan değerlendirmelerde belirtilmiş olan tüm detaylar dikkate alınmalı, peyzaj mimarlığı tasarımlarında kullanılacak olan renklerin; türleri, doygunluk ve parlaklık değerleri, renklerin birbirleri ve mekân ile olan ilişkileri kontrol altında tutularak bilinçli bir şekilde kararlaştırılmalı ve uygulamaya konulmalıdır.

Kaynakça

- AKDOĞAN, Günel. (1982). "Bitki Kompozisyonu Yüksek Lisans Ders Notları". Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Planlama Programı.
- ALAKUŞ, Yelda Zeren. (2008). *Renk Olgusu ve Günümüz Mimarisindeki Yeri*. Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- ALİCİ, Nedim. (2019). *İç Mekânda Renk ve Renklerin İnsan Psikolojileri Üzerine Etkileri*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü.
- ALTINÇEKİÇ, H. (2000). "Peyzaj Mimarlığında Renk ve Önemi". *İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, C. 50, S. 2.
- ANTONOFF, Roman. (1980). *Die Farben der Textilien*, Gesamtverband der Deutschen Textilveredlungsindustrie E. V., Frankfurt.
- ATİK, D. A. (2019). *Mekan Tasarımında Renk ve Kültür İlişkisinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Maltepe Üniversitesi.
- AYBER, U. (2012). *Mekân Kimlik İlişkisinde Işık ve Renk Faktörlerinin Psikolojik ve Sosyolojik Analizi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- BROOKES, John. (2009). *Küçük Bahçe: Küçük Mekânlar İçin Parlak Fikirler*. İstanbul: Alfa Yayıncılık.
- ÇETİNBAŞ, Şerife. (2012). *İç Mekân Tasarımında İnsan ve Renk İlişkisi: Konut Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- ÇUBUK, Mehmet ve diğerleri. (1999). "Kentsel Tasarımda Renk Tasarımı". *Görükle-Gürkent Konut Yerleşmesi Kentsel Tasarım Uygulama Çerçevesinde Düzenlenen Renk Tasarım Semineri*, İstanbul.
- ETİ, Erol. ve diğerleri (1986). *Temel Sanat Eğitimi Resim Teknikleri Grafik Resim*. MEB Yayınları.
- FAVRE, Jean-Paul. (1979). *Colour And Communication*. A. November, ABC Verlag, Zurich.
- GÖLER, Serpil. (2009). *Biçim, Renk, Malzeme, Doku ve Işığın Mekân Algısına Etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü.

- GÜNDOĞDU, Özlem. (1999). *Kentsel Çevre Estetiğinin Etik Açısından İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- MANAV, Banu. (2015). "Renk-Anlam-Mekân İlişkisi. Türkiye Online Tasarım". *Sanat ve İletişim Dergisi*, S. 3, s.25.
- NUHOĞLU, Rengin. (2006). *Rengin Tüketici Satın Alma Davranışlarına Etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ÖZER, Bülent. (1974). "Estetik'in Anlamı, Kapsamı ve Günümüzdeki Yeri". *Yapı Dergisi*, S.7, s. 8.
- ÖZKAN, Ayşen. (2007). *İç mekân Tasarımı Kuram ve Yöntemleri Işığında Günümüz Türk İç Mekân Tasarımcıları ve Tasarım Anlayışlarına Bir Yaklaşım*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ÖZTAN, Yüksel. (1996). "Peyzaj Mimarisinde Renk". *Maison Française Dergisi*, S. 14.
- PORTER, Tom; MIKELIEDES, Byron. (1976). *Colour for Architecture*. Studio Vista, London.
- REEKIE, Ronald Fraser. (1972). *Design in the Built Environment*, Edward Arnold Publishers Ltd., Londra, s.18.
- SELÇUK, Mehmet Fatih. (2008). *Tokat Niksar Geleneksel Mimaride Renk Araştırmaları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- SPULMANN, W. (1994). "Mimaride Renk" Konferansları. Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, 21-25 Haziran.
- UZUN, G. (1998). *Temel Tasarım*. Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi..
- ÜNVER, Rengin. (2000). "Renk Algılama ve Rengin Bileşenleri". Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü, İstanbul.
- YILMAZ, Hasan; YILMAZ, Sevgi. (1997). "Kimlikli Kentleşmede Peyzaj Planlaması". *Ankara Sempozyumu*, Mimarlar Odası Ankara Şubesi, s. 343-353.